

імені Івана Кожедуба, 16–17 квітня 2008 року : матеріали конф. – Х. : ХУ ПС, 2008. – С. 249–250.

10. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. – Х. : Право, 2009. – 352 с.
11. Требін М. П. Правосвідомість громадян України: стан та види деформації / М. П. Требін // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – Х. : ХНУ, 2009. – № 844. – С. 59–62.

В. Л. Погрібна, доктор соціологічних наук, професор,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ «М'ЯКОЇ СИЛИ» ТА МЕНТАЛЬНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

В сучасних міжнародних відносинах спостерігається практично безперервне інформаційне протиборство, яке здебільшого реалізується «м'яко», тобто у діяльності, спрямованій на створення і просування позитивного іміджу країни, її політики, економіки, культурних надбань, цінностей та традицій, системи освіти тощо. Поняття «м'яка сила» вперше використав Дж. Най, визначивши її як здатність держави досягти бажаних результатів у міжнародних справах шляхом переконання і залучення до процесу, а не нав'язування та примусу [1, р. 26]. Як правило, «м'яка сила» ґрунтується на особистому прикладі держави, якій вдалося досягти високого рівня добробуту свого населення. Інші держави визнають переваги її системи цінностей, її досвід, політичну культуру, віддають належне її відкритості світу, ефективній зовнішній політиці тощо.

Основою «м'якої сили» є привабливий імідж і репутація країни на міжнародній арені. Якщо виходити з того, що державний імідж є набором позитивних та/або негативних стереотипів про країну, які сформувалися у масовій свідомості на основі інформації з мас-медіа, подорожей до цієї країни, якості її продукції тощо, він є поєднанням реального і бажаного. Отже, імідж є базою для формування репутації держави на міжнародній арені [2, с. 295–296]. Побудова іміджу спрямована на виокремлення держави поміж інших і підкреслення існуючих переваг за допомогою знакових, символічних характеристик, враховуючи соціальні стереотипи й задіюючи широкий спектр людських почуттів. Формування ж репутації – це мистецтво створення потрібних контекстів дійсності за допомогою логічних, схематичних комуніка-

цій. Втім, незважаючи на раціональну природу цих феноменів, вплив емоційно-психологічної складової механізму їх створення є значним. Мова йде про ментальність.

Україна завжди була буфером між Сходом та Заходом. Тому в нас поєдналися діаметрально протилежні ментальності: західна з її практицизмом та матеріалізмом і східна, що ґрунтується на філософсько-споглядальному світогляді. Тому цілком природно виникає питання: «Чи маємо ми, сучасні українці, національний центр тяжіння – власну духовну традицію?» Однозначної відповіді немає.

Вже практично 100 років існує термін «лікування ментальності»: сам народ і соціум обирає, що з характерних ментальних рис залишити, а що відсікти в процесі свого активного розвитку. На жаль, ментальність українського народу з давніх часів була позбавлена природного культурно-національного розвитку без усіляких пригнічень. А в такому випадку неминучою є загроза ментальної хвороби – «атрофії національної психіки» – послаблення у представників етносу почуття єдності. «Амбіційність та індивідуалізм, який притаманний українцям, в політиці призводить до того, що боротьба за владу набуває гострий, конфліктний, іноді – трагічний характер. Вона не зупиняється з перемогою одного з політичних утворень: йому завжди протистоять опозиційні сили... Влада для пересічного українця – насильство, якому можна підкоритися лише через страх, а не добровільно. Коли вона слабшає, нерідко настає анархія, оскільки після смерті “батька” (влади) “сини України” намагаються не допустити один одного на звільнене місце». Дана цитата не є витягом із публіцистичної статті останніх років, вона належить видатному досліднику української ментальності Григорію Ващенку і датується 20-ми роками минулого століття [3]. Як бачимо, з того часу майже нічого не змінилося.

Але при всьому тому в українців є чимало ментальних рис, які здатні створити гідний імідж держави та сформувати її відповідну репутацію на міжнародній арені. Українці, безумовно, є працьовитими та винахідливими, можуть знайти нестандартне рішення навіть у найскладніших ситуаціях. Але, на жаль, від предків нам ментально передалось відчуття поневоленого і пригнобленого народу, який завжди шукав порятунку в сподіваннях на появу героя-чудотворця, котрий миттєво перетворить життя на краще. Якщо додати до цього відсутність загальнонаціональної ідеї, то можна зрозуміти проблеми, з якими стикнулася Україна у використанні «м'якої сили» в міжнародних відносинах.

Україна – не єдина держава, яка протягом історії відчула на собі втрати генофонду, але, незважаючи на це, багато з них зараз є розвинутими та заможними країнами. Так відбувається тому, що у державотворчих націй є

національні ідеї, які проросли глибоко в їх ментальність. При цьому навіть якщо зрізати верхівку – кращих представників нації, залишиться ментальна основа. Так, у Франції така ідея – невіддільність свободи особистості та свободи нації, у Німеччині – посилення та збереження економічної величі, в Росії – об'єднання слов'янських земель. А в чому національна ідея України? З великою прикрістю сьогодні ми можемо констатувати, що вона в нас відсутня попри всі політичні та політологічні дискусії навколо неї. Ніхто не буде поважати країну, яка забула своє минуле, не розуміє сучасне і не бачить майбутнього. І політики, які беруть на себе тягар державних лідерів, мають дати українцям приклад єднання та поваги до історії, а не спекулювати на історичних конфліктах. Саме тоді світовідчуття країни-провінції зміниться на відчуття країни-центру, держави з особливими геополітичними місією та потенціалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Nye J. S. *The Powers to Lead* / J. S. Nye. – N. Y. : Oxford University Press, 2008. – 240 p.
2. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 816 с.
3. Ващенко Г. *Виховний ідеал* : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Т. 1 (Третє видання). – Полтава : Полтав. вісн., 1994. – 191 с.

І. О. Поліщук, доктор політичних наук, професор,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИКО-ПРАВОВА МЕНТАЛЬНІСТЬ»

Останнім часом все частіше категорію «правова ментальність» розглядають як домінуючу політики, а політичну ментальність – як важливий фактор розвитку права. Актуалізуються дослідження різних сторін складного і різноманітного ментального чинника розвитку сучасної Української держави і громадянського суспільства. Тому на часі є теоретична проблема визначення синтезованого поняття «політико-правова ментальність».

Спочатку розглянемо інтерпретації самого поняття «ментальність». Важливо підкреслити, що поняття «ментальність» (від лат. *mens, mentis* – «розум, інтелект», «склад мислення») не має точного перекладу на українську мову. До опису ментальності можна підійти з позиції філософії, соціології, політо-